

О. М. Мироненко

Денікінщина

ДЕНІКІНЩИНА – політичний режим російських білогвардійських військ. Існував 1919 – на початку 1920 року у формі військової диктатури на значній території України та Південної Росії. 25 грудня 1917 року (7 січня 1918 року) організатори [Білого руху](#) генерали О. Каледін, Л. Корнілов і М. Алексєєв ухвалили рішення про створення [Добровольчої армії](#), яку 31 березня (13 квітня) 1918 року очолив генерал-лейтенант [А. Денікін](#). Центр Добровольчої армії – місто Катеринодар (нині місто Краснодар, Російська Федерація).

Від травня 1918 року в армії А. Денікіна були свої представники при уряді гетьмана П. Скоропадського. А. Денікін сприяв антиукраїнській діяльності легалізованих організацій «Київський національний центр», «Об'єднаний центр», товариства «Русь». Тисячі добровольців з території України вступали до денікінської армії, а після повстання Директорії в її лавах опинилася і значна частина гетьманського оточення та представників місцевої влади.

Від кінця листопада 1918 року Добровольча армія отримувала зброю і обмундирування від країн Антанти й Сполучених Штатів Америки, до її складу увійшла частина кораблів Чорноморського флоту. 31 серпня 1918 року було створено найвищий орган цивільного управління при командуванні Добровольчої армії – Особлива нарада. За положенням від 15 лютого 1919 року вона поєднувала функції Радою Міністрів і Державної ради колишньої Російської імперії.

Восени утворено Харківську, Київську та Новоросійську області на чолі з генерал-губернаторами з необмеженими повноваженнями (їм підпорядковувалися губернатори, начальники повітів і волостей). На підставі угоди від 8 січня 1919 року Добровольчу та Донську армії (командувач – генерал П. Краснов) об'єднано в Збройні Сили Півдня Росії (ЗСПР) на чолі з А. Денікіним. Білогвардійці захопили Північний Кавказ, Крим, навесні та влітку 1919 року підрозділи генерала В. Май-Маєвського окупували Донбас. 12 червня 1919 року А. Денікін визнав владу «верховного правителя Росії» О. Колчака. У липні 1919 року ЗСПР, що налічували понад 150 тисяч багнетів і шабель, 500 гармат, 1,9 тисяч кулеметів, розпочали наступ на Москву. Денікінці, які окупували значну частину України, зокрема Київ, заборонили українську мову в школах, церквах, громадських і державних установах,

чинили терор, насильство і грабежі, проводили численні реквізиції; прикриваючись обіцянками, що їх мав здійснити денікінський режим після встановлення громадянського миру, влаштовували погроми українських шкіл, клубів, громадських газет тощо.

Об'єднана Армія Української Народної Республіки і Українська Галицька армія 30 серпня 1919 року після відступу радянських військ вступили до Києва, але без бою передали його білогвардійцям. Восени одне з найбільших з'єднань Армії Української Народної Республіки – Галицький корпус – перейшло на бік денікінців. Наприкінці 1919 року Збройні сили Півдня Росії (ЗСПР) зазнали нищівної поразки від більшовицьких військ. Зокрема, 6 листопада їх підрозділи залишили Чернігів, 19 листопада – Бахмач, 10 грудня – Полтаву, 12 грудня – Харків, 16 грудня – Київ, 30 грудня – місто Катеринослав (нині Дніпро). 30 грудня 1919 року А. Денікін скасував Особливу нараду й створив другий уряд – при головнокомандувачеві ЗСПР, а 4 січня 1920 року прийняв від О. Колчака титул «верховного правителя Росії». Однак це не врятувало становища: 20 січня 1919 року більшовики зайняли Херсон, 30 січня – Миколаїв, 7 лютого – Одесу, а 1 березня вийшли на лінію Мозир–Овруч–Коростень–Летичів–річка Дністер. 16 березня 1920 року у Новоросійську було створено третій уряд при ЗСПР на чолі з А. Денікіним, але 4 квітня 1920 року він зрікся влади на користь [П. Врангеля](#) (див. також [Врангелівщина](#)) і виїхав до Стамбула.

Рекомендована література

1. Деникин А. И. Очерки русской смуты. Т. 1–5. Париж, Берлин, 1921–26, Москва, 1991;
2. Кин Д. Деникинщина на Украине. Х., 1927;
3. Деникин А. И. Офицеры: Очерки. Париж, 1928, К., 1993;
4. Гражданская война в России: разгром Деникина: Сб. Москва, 2003.

Бібліографічний опис:

Денікінщина / О. М. Мироненко // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2007. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-26021>. – Останнє поновлення : 2024.

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).